

Sediul materiei: art. 5-23 NCPC

Noțiune – constituie regulile de bază care fundamentează întregul proces civil, guvernând atât faza judecătii, cât și faza executării silită.

I. Principiul liberului acces la justiție

- este un principiu constituțional (art. 21 din Constituție) în raport de care **orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor legitime, nicio lege nepunând îngrădi exercitarea acestui drept;**
- art. 5 alin. (1) NCPC statuează asupra obligativității judecătorilor de a primi și soluționa orice cerere care este de competența instanțelor judecătorești, potrivit legii, ceea ce înseamnă că niciun judecător nu ar putea refuza soluționarea unei cereri cu care în mod legal a fost investit, pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă;
- ierarhia temeiurilor de soluționare a unei cereri este următoarea: textul de lege, uzanțele, analogia legii și, ca ultimă alternativă (subsidiară), principiile generale ale dreptului, acestea stând la baza reglementării procesului civil [art. 5 alin. (3) NCPC];
- justițiabilul are **dreptul la o instanță**, prin aceasta înțelegându-se:
 - dreptul de a sesiza instanța cu o cerere de chemare în judecată;
 - dreptul de a primi o soluție cu privire la cererea cu care instanța a fost investită;
 - dreptul de a solicita și obține executarea silită a hotărârii, atunci când partea care cade în pretenții nu execută de bunăvoie obligația statuată în titlul executoriu.

↩
NB

Accesul liber la justiție **nu trebuie înțeles în sensul că cererile formulate în fața instanțelor ar fi scutite de taxele judiciare de timbru**, întrucât procesul civil presupune ocrotirea intereselor private ale justițiabililor, astfel încât, în cazurile în care legea prevede, aceștia, odată cu formularea cererii de chemare în judecată, vor trebui să anexeze și dovada achitării taxei de timbru (art. 197 NCPC), conform O.U.G. nr. 80/2013.

II. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil

- „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în termen optim și previzibil, de către o instanță independentă, imparțială și stabilită de lege. În acest scop, instanța este datoare să dispună toate măsurile permise de lege și să asigure desfășurarea cu celeritate a judecătii” [art. 6 alin. (1) NCPC];

- prin **proces echitabil** se înțelege respectarea dispozițiilor legale, a principiilor fundamentale reglementate de legislația internă, precum contradictorialitatea, egalitatea, dreptul la apărare;
- **instanța imparțială** desemnează absența unei păreri anterioare, preconcepute a judecătorului asupra modului în care urmează a fi soluționată cauza, relatările, probele și dezbaterile contradictorii ale părților fiind singurele în măsură a forma convingerea judecătorului asupra soluției ce o pronunță în cauză;
- **instanța independentă** desemnează faptul că judecătorul este independent în raport de orice altă putere, nefiind supus ingerințelor din partea altor puteri, respectiv din partea celei legislative sau executive, potrivit principiului constituțional referitor la separația puterilor în stat (puterea legislativă, puterea executivă, puterea judecătorească);
- în vederea soluționării cauzei într-un **termen optim și previzibil**, judecătorului îi incumbă obligația de a folosi toate mijloacele puse la îndemâna sa de către legiuitor în vederea soluționării cu celeritate a cauzei; în acest sens, legiuitorul a instituit obligația pentru judecător ca, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, să estimeze durata procesului (art. 238 NCPC); cu toate acestea, pentru motive temeinice, judecătorul poate reveni asupra duratei procesului estimate inițial.

III. Principiul legalității

- presupune ca procesul civil să se desfășoare în conformitate atât cu dispozițiile legii de drept material, cât și ale legii de drept procesual;
- judecătorului investit cu soluționarea unei pricini îi incumbă obligația de a asigura respectarea dispozițiilor legale referitoare la realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces;
- măsurile dispuse de către instanță pe parcursul soluționării cauzei trebuie să fie fundamentate pe textele legale incidente în baza cărora acestea au fost dispuse, în caz contrar, în condițiile legii, hotărârea pronunțată putând fi desființată în căile de atac.
- **Aplicație:**
 - Art. 457 alin. (1) NCPC instituie **principiul legalității căii de atac**, potrivit căruia hotărârea judecătorească este supusă numai căilor de atac prevăzute de lege, în condițiile și termenele stabilite de aceasta, indiferent de mențiunile din dispozitivul ei.

IV. Principiul egalității

- presupune că „în procesul civil părților le este garantată exercitarea drepturilor procesuale, în mod egal și fără discriminări” (art. 8 NCPC);
- în același sens, al egalității în fața legii, Constituția statuează că „cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” [art. 16 alin. (1)], nimeni nefiind mai presus de lege [art. 16 alin. (2)], iar potrivit art. 124 alin. (2) din Constituție, „justiția este unică, imparțială și egală pentru toți”;

- ⇒ egalitatea părților în procesul civil presupune ca acestea să aibă aceleași drepturi în raport de poziția procesuală pe care o dețin, să aibă posibilitatea de a utiliza de aceleași mijloace de apărare, de a-și susține cauza fără nicio discriminare în raport de adversar.

V. Principiul disponibilității

- ⇒ reprezintă posibilitatea legală oferită părții de a dispune atât de obiectul procesului, cât și de mijloacele legale de apărare a acestuia, atunci când se susține o încălcare de către partea adversă a dreptului ocrotit de lege;
- ⇒ presupune o serie de drepturi care aparțin părților implicate în raportul dedus judecătii, **astfel**:
 - ⇒ **dreptul persoanei interesate de a porni procesul civil:**
 - ⇒ ca **regulă**, instanța nu se sesizează din oficiu, ci prin cererea de chemare în judecată formulată de persoana care pretinde un drept împotriva altei persoane sau dorește protecția unei situații juridice.

În mod excepțional, există însă și situații în care legiuitorul recunoaște legitimarea procesuală activă și altor persoane, entități sau organisme, precum și Ministerului Public, deși nu acestea sunt titularile dreptului afirmat. Prin urmare, principiul disponibilității nu are caracter absolut, fiind susceptibil de limitări în cazurile și condițiile impuse de lege.

Exemple:

- *procurorul poate porni acțiunea civilă ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege [art. 92 alin. (1) NCPC];*
- *art. 37 lit. h) din O.G. nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor conferă asociațiilor de consumatori dreptul de a introduce acțiuni în justiție pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale consumatorilor etc.*

- ⇒ **dreptul de a stabili obiectul și limitele procesului:**
 - ⇒ presupune dreptul părții de a stabili pretențiile sale prin intermediul cererii de chemare în judecată (de către reclamant), prin cererea reconvențională (de către pârât) sau prin intermediul cererilor de intervenție;
 - ⇒ judecătorul investit cu soluționarea pricinii trebuie să se pronunțe asupra tuturor cererilor cu care a fost investit, fără a avea posibilitatea de a modifica obiectul și cauza, fixate de părți prin intermediul cererilor formulate, deci de a acorda mai mult decât s-a cerut (*plus petita*), mai puțin decât s-a cerut (*minus petita*) sau ceea ce nu s-a cerut (*extra petita*);
 - ⇒ în anumite pricini, expres prevăzute de lege, instanța trebuie să se pronunțe din oficiu asupra anumitor cereri;

Spre exemplu:

- în procedura divorțului, atunci când soții au copii minori, născuți înaintea sau în timpul căsătoriei ori adoptați, instanța se va pronunța asupra exercitării autorității părintești, precum și asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, chiar dacă acest lucru nu a fost solicitat prin cererea de divorț [art. 919 alin. (2) NCPC];
- în procedura divorțului, instanța se va pronunța, chiar dacă nu a fost investită cu o astfel de cerere, asupra numelui pe care părțile urmează să îl poarte după desfacerea căsătoriei [art. 919 alin. (3) NCPC].

- **limitele procesului** (cadrul procesual sub aspectul obiectului, cauzei și părților inițiale) **sunt fixate de către părți**, însă, calificarea juridică a actelor și a faptelor deduse judecății poate fi restabilită de către judecător, chiar dacă părțile i-au dat o altă denumire, caz în care judecătorul este obligat să pună în discuția părților calificarea juridică exactă [art. 22 alin. (4) NCPC]. Așadar, instanța poate restabili **temeiul juridic** al unei cereri (norma sau principiul de drept aplicabil), însă nu poate schimba **cauza** cererii (situația de fapt calificată juridic), care este un drept exclusiv al celui care formulează cererea. În toate cazurile, **recalificarea juridică** a cererii se va face **cu respectarea contradictorialității**.
- dreptul părților de a determina cadrul procesual din punct de vedere al **părților** cunoaște **limitări**, în sensul că, prin excepție, în procedura necontencioasă și în cazurile expres prevăzute de lege din procedura contencioasă, instanța dispune din oficiu introducerea forțată în cauză a altor persoane (art. 78-79 NCPC).
- **dreptul părților de a face acte de dispoziție:**
 - presupune că părțile au posibilitatea de a dispune de dreptul lor;
 - ca regulă, instanța nu poate cenzura actele de dispoziție ale părților; prin excepție, actele procedurale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților, nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane [art. 81 alin. (2) NCPC].

Exemple de manifestări ale dreptului de dispoziție:

- reclamantul poate renunța la judecata cererii de chemare în judecată;
- reclamantul poate renunța la dreptul dedus judecății;
- pârâtul poate achiesă la pretențiile reclamantului;
- partea care pierde procesul poate achiesă la hotărârea pronunțată;
- părțile pot finaliza litigiul prin concesi reciproc materializate prin încheierea unei tranzacții judiciare.

- **dreptul de a exercita căile de atac împotriva hotărârii pronunțate:**
 - presupune că partea nemulțumită de hotărârea pronunțată poate exercita, în condițiile legii, calea de atac împotriva acesteia; intimatul poate declara, la rândul său, fie un apel incident, fie un apel provocat, după expirarea termenului pentru apelul principal, însă este vorba tot despre cei care au avut calitatea de părți în fața primei instanțe;

- dreptul de a exercita calea de atac este recunoscut și procurorului, în condițiile art. 92 alin. (4) NCPC, acesta având posibilitatea de a formula cale de atac împotriva hotărârilor pronunțate pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, chiar dacă nu a pornit acțiunea civilă, precum și atunci când a participat la judecată, în condițiile legii.
- dreptul de a exercita calea de atac este recunoscut și **dobânditorului cu titlu particular** al unui drept sau bun ce formează obiectul litigiului, dacă transmiterea a avut loc după pronunțarea hotărârii și înainte de expirarea termenului de exercitare a căii de atac pentru partea ce a transmis dreptul; **creditorii chirografari**, conform art. 1560 C.civ., pot declara calea de atac, dacă debitorul lor nu a exercitat calea de atac, cu excepția hotărârilor pronunțate în pricina cu caracter strict personal.
- **dreptul de a solicita executarea silită a hotărârii:**
 - presupune că partea care a câștigat procesul are dreptul de a solicita punerea în executare a hotărârii atunci când partea care a pierdut procesul nu își execută de bunăvoie obligația statuată în titlul executoriu.

VI. Obligațiile părților și terților în desfășurarea procesului

- Corelativ dreptului părților de a sesiza instanța de judecată, de a formula cereri în procesul pendinte, există și o serie de obligații.

1. Obligațiile părților în procesul civil (art. 10 NCPC):

- obligația de a îndeplini actele de procedură în ordinea, condițiile și termenele stabilite de lege sau de judecător;
- obligația de a-și proba pretențiile și apărările, de a contribui la desfășurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia.
- **Sanțiuni** în caz de nerespectare a acestor obligații:
 - în cazul în care, pe parcursul soluționării procesului, **reclamantul nu-și îndeplinește în mod culpabil obligațiile** instituite în sarcina sa de către instanță, aceasta va putea dispune suspendarea judecării pricinii [art. 242 alin. (1) NCPC];
 - în ipoteza în care **o parte deține un mijloc de probă**, judecătorul poate, la cererea celeilalte părți sau din oficiu, să dispună înfățișarea acestuia, partea având obligația de a se conforma acestei dispoziții, sub sancțiunea plății unei amenzi judiciare.

2. Obligațiile terților (art. 11 NCPC):

- obligația de a sprijini realizarea justiției, sens în care instanța poate solicita citarea ca martor a terțului persoană fizică sau a reprezentanților persoanei juridice care dețin un înscris util în soluționarea

cauzei în vederea prezentării acestuia în instanță, obligație ce revine și instituțiilor și autorităților publice de a trimite instanței înscrisul solicitat, în condițiile legii (art. 297 și art. 298 NCPC).

VII. Principiul bunei-credințe

- părțile au obligația de a-și exercita cu bună-credință drepturile și obligațiile civile, în caz de nerespectare a acestora, partea putând fi obligată la plata unor despăgubiri pe tărâm delictual (art. 12 NCPC);
- partea care deturneză dreptul procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege și îl exercită cu rea-credință sau care, cu rea-credință, nu își îndeplinește obligațiile procesuale, săvârșește un abuz de drept procedural, putându-se antama răspunderea acesteia, dacă prin exercitarea abuzivă a unui drept sau prin nerespectarea unei obligații a fost cauzată unei alte părți un prejudiciu de natură materială sau morală.

↪
NB

Fără a se aduce atingere dispozițiilor art. 35 NCPC, **acțiunea în constatarea abuzului de drept procesual este admisibilă, atât pe cale principală, cât și pe cale incidentală**, în acest ultim caz, cererea fiind grefată pe acțiunea principală ce stă la baza procesului în care a apărut; ulterior, partea interesată (victimă a abuzului de drept procesual) poate exercita și o cerere în realizare (acțiune în răspundere civilă delictuală pentru fapta proprie), în termenul de prescripție extinctivă de 3 ani, aplicabil drepturilor de creanță, termen care curge de la data constatării abuzului de drept procesual.

VIII. Principiul dreptului la apărare

- dreptul la apărare este garantat, părțile având dreptul, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate sau, după caz, asistate în condițiile legii (art. 13 NCPC);
- legea recunoaște părților posibilitatea de a apela la serviciile unui specialist (avocat), în vederea realizării drepturilor și intereselor lor legitime;
- de asemenea, în fața instanțelor de fond (primă instanță și apel), a instanței de recurs, în contestațiile în anulare și cererile de revizuire, părțile pot sta personal în judecată sau prin intermediul unui mandatar neavocat, care însă nu va putea pune concluzii asupra excepțiilor procesuale și asupra fondului, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept;

↪
NB

A se vedea Decizia nr. 485/2015 din 20 iulie 2015 și Decizia nr. 462/2014 din 24 octombrie 2014, potrivit cărora mențiunile care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs prin avocat sunt neconstituționale. Curtea a reținut că dispozițiile de lege criticate contravin art. 21 din Constituție, deoarece instituirea obligativității reprezentării convenționale în recurs este excesivă față de scopul legitim urmărit, conducând la imposibilitatea exercitării căii de atac a recursului prevăzut de lege.

- în cazul instanțelor judecătorești și parchetelor, cererile și concluziile pot fi formulate și susținute de către președintele instanței sau de către conducătorul parchetului, de către consilierul juridic ori de către judecătorul sau procurorul desemnat, în acest scop, de președintele instanței ori de conducătorul parchetului;
- părțile au posibilitatea de a lua cunoștință de cuprinsul dosarului, de a propune probe [reclamantul prin cererea de chemare în judecată sau prin cererea modificatoare/completatoare a cererii de chemare în judecată, pârâtul prin întâmpinare sau, atunci când necesitatea administrării unei probe rezultă din dezbateri, în condițiile art. 254 alin. (2) NCPC], de a-și formula apărări, de a-și prezenta susținerile în scris și oral și de a exercita căile legale de atac, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege [art. 13 alin. (3) NCPC].

IX. Principiul contradictorialității

- presupune că instanța nu poate hotărî asupra unei cereri decât după citarea sau înfățișarea părților, dacă legea nu prevede altfel [art. 14 alin. (1) NCPC];

NB

Ceea ce interesează în respectarea acestui principiu este ca părțile să fie legal citate (atunci când cererea se judecă cu citarea părților), **neavând relevanță dacă părțile au formulat cereri și apărări în acest sens și dacă s-au prezentat personal sau prin mandatar la procesul civil**, acest ultim aspect neîmpiedicând soluționarea cauzei.

- **totodată**, părțile trebuie să își facă cunoscute reciproc și în timp util, direct sau prin intermediul instanței, după caz, motivele de fapt și de drept pe care își întemeiază pretențiile și apărările, precum și mijloacele de probă de care înțeleg să se folosească, astfel încât fiecare dintre ele să își poată organiza apărarea [art. 14 alin. (2) NCPC];
- părțile au obligația de a expune **situația de fapt** la care se referă pretențiile și apărările lor în mod corect și complet, fără a denatura sau omite faptele care le sunt cunoscute [art. 14 alin. (3) teza I NCPC];
- părțile au obligația de a expune un **punct de vedere propriu** față de afirmațiile părții adverse cu privire la împrejurări de fapt relevante în cauză [art. 14 alin. (3) teza a II-a NCPC];
- părțile au dreptul de a discuta și argumenta **orice chestiune de fapt sau de drept** invocată în cursul procesului de către orice participant la proces, inclusiv de către instanță din oficiu [art. 14 alin. (4) NCPC];

NB

Faptul că părțile nu se prevalează de aceste drepturi legitime nu este de natură a împiedica soluționarea cauzei cu care instanța a fost investită, fiind suficient ca acestea să fi avut posibilitatea de a efectua aceste acte și apărări. În cazul în care părțile nu uzitează de drepturile lor, instanța se va pronunța în baza probelor administrate și a aspectelor argumentate de partea care invocă un anumit drept sau care se apără în mod corespunzător, sub rezerva aprecierii judecătorului asupra veridicității celor susținute.

- ☞ În respectarea principiului contradictorialității, **instanța este obligată**, în orice proces, **să supună discuției părților toate cererile, excepțiile și împrejurările de fapt sau de drept invocate**, dând, astfel, posibilitatea părților de a-și expune punctul de vedere asupra drepturilor și apărărilor susținute;
- ☞ instanța își **va întemeia hotărârea** numai pe **motive de fapt și de drept**, pe **explicații** sau pe **mijloace de probă care au fost supuse, în prealabil, dezbaterii contradictorii** [art. 14 alin. (6) NCPC].

X. Principiul oralității

- ☞ procesele **se dezbate oral**, cu excepția cazului în care legea dispune altfel sau când părțile solicită expres instanței ca judecata să se facă numai pe baza actelor depuse la dosar (art. 15 NCPC);
- ☞ acest principiu presupune că atât etapa cercetării procesului, cât și etapa dezbaterilor, ca regulă, se dezbate oral.
- ☞ **Aplicații:**
 - ☞ achiesarea expresă se face de parte prin act autentic sau prin declarație verbală în fața instanței ori de mandatarul său în temeiul unei procuri speciale [art. 464 alin. (2) NCPC];
 - ☞ reclamantul poate să renunțe oricând la judecată, în tot sau în parte, fie verbal în ședință de judecată, fie prin cerere scrisă [art. 406 alin. (1) NCPC] etc.
- ☞ **Excepții:**
 - ☞ atunci când legea dispune ca actul de procedură să se încheie în formă scrisă;

Exemplu: orice cerere adresată instanțelor judecătorești trebuie să fie formulată în scris (...) [art. 148 alin. (1) NCPC].

- ☞ atunci când părțile solicită expres instanței ca judecata să se facă numai pe baza actelor depuse la dosar;
- ☞ în procedura specială a cererii cu valoare redusă, care, potrivit art. 1030 alin. (1) NCPC, este o **procedură scrisă ce se desfășoară în întregul ei în camera de consiliu**; cu toate acestea, în temeiul art. 1030 alin. (2) NCPC, **instanța poate dispune înfățișarea părților din oficiu (dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar) sau la solicitarea uneia dintre părți**.

XI. Principiul nemijlocirii

- ☞ presupune că probele se administrează de către instanța care judecă procesul, cu excepția cazurilor în care legea stabilește altfel (art. 16 NCPC);
- ☞ presupune că instanța cercetează toate elementele dosarului **în mod nemijlocit (direct)**.
- ☞ **Aplicații:**
 - ☞ administrarea probelor se face în fața instanței de judecată sesizate, în camera de consiliu, dacă legea nu dispune altfel [art. 261 alin. (1) NCPC] etc.